

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА  
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ  
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

**Збірник наукових праць**

**Наукові записки**

**Рівненського державного гуманітарного університету**

**Випуск 17**

**Заснований в 1996 році**

**Рівне – 2001**

**ББК 74.20**

**О - 59**

**УДК: 37: 371: 372: 373: 378**

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:** Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету  
(протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.  
*Рівненський державний гуманітарний університет*

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8  
гуманітарний університет, 2001

© Рівненський державний

найскладніших систем, яка підпорядкована досягненню чітко визначеної мети і одночасно виявляє здатність до самоорганізації, видозмінення в процесі функціонування своєї структури.

Життя йде вперед, і ми не зупиняємося на досягнутому. Сьогодні працюємо спільно з науково-методичним центром середньої освіти Міносвіти і науки України, Центром превентивного виховання, Інститутом проблем виховання АПН України, Товариством психологів України над створенням у наявному навчально-виховному комплексі Центру духовної культури. Цілком справедливо зазначав М.К.Реріх, що саме культура утверджує примат духу. Надзвичайно актуально звучать його слова про необхідність відкриття у школах шляху до творчості, великого мистецтва, розвитку в дитині інстинкту творчості з малих літ. Лише на цьому шляху можна зберегти серце дитини від гримас життя. Центр духовної культури, на наш погляд, має змогу подбати про те, щоб освоєння духовних цінностей мало не пасивний, а активний характер.

Розкриття проблем духовності у контексті діалогу культур, поглиблення діалогу західної і східної типів культур світової цивілізації, висвітлення у змісті навчальних курсів філософії, теорії та історії світової культури, мистецтва, місця культури України у світовій цивілізації, стимулювання духовно-катарсичної активності особистості вихованця – головні завдання, над розв'язанням яких працює зараз педагогічний колектив Палацу спільно з провідними науковцями області та України.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.) – 1994. – С. 27, 28.
2. Закон України "Про позашкільну освіту" – 1999 // Освіта України. – № 40. – 29.09.99 р.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. – (Вид. Шкільний світ. – 01).
4. Концепція позашкільної освіти і виховання. – Київ. – 1996. – С. 5-12.
5. Дем'янюк Т. Д., Первушевська І. О. Нові технології позашкільної освіти і виховання. – К. – 2000. – 356 с. – С. 10-15.

Одержано редакцією 23.05.2001

УДК: 370. 011. 33

С. А. БЄЛОВА

#### ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХХ СТ. ТА АНТРОПОСОФСЬКА ПЕДАГОГІКА Р. ШТЕЙНЕРА

В сучасних умовах система освіти та виховання молоді є одним з головних засобів подолання кризи суспільства. При цьому все більш ясним стає те, що наповнення людини системою певних знань, нажаль, не передбачає автоматичного становлення її як гармонійної особистості. Пошук нових інноваційних педагогічних технологій – це прагнення суспільства знайти адекватні форми та методи, які відповідають зростаючим запитам людства.

Вальдорфська педагогіка, яка була заснована німецьким вченим Р. Штейнером, однією з перших на початку ХХ ст. висунула ідею про те, що освіта повинна бути орієнтована на реальне життя суспільства, та запропонувала багатокомпонентну концепцію, яка охоплює філософські, релігійні, соціальні аспекти теорії і практики виховання, вчення про цілі виховання, його засоби та методи, вивела на якісно новий рівень уявлення про особистість вихователя, його роль у виховному процесі.

Р. Штейнер запропонував принципово новий підхід до системи взаємовідносин школа – держава, школа – особистість.

##### 1. Школа – держава

В існуванні суспільства і людини Р. Штейнер виділяє 3 основні сфери: політико-правову, економічну та духовну. Держава концентрує владу та здійснює контроль над усіма цими сферами, що, на думку вченого, є не тільки невинуватим, але й соціально небезпечним. Тому духовно-культурна сфера не повинна керуватися державою. Тільки свобода духовного та культурного життя створює умови для творчої діяльності індивідуума, і в кінцевому результаті – для прогресу суспільства в цілому. Ось чому соціальним питанням нашої епохи він вважає питання виховання [1, 10].

Перші вальдорфські школи створювалися як недержавні загальноосвітні єдині школи

для дітей робочих тютюнової фабрики “Вальдорф-Асторія” в 1919р. Незалежність від державного фінансування (такі школи існують й досі в основному як недержавні формування. Наприклад, у Петербурзі 4 школи, 3 з них – недержавні, одна знаходиться на міському бюджеті) дозволяє працювати за особливою методикою, яка багато в чому не співпадає з традиційною. Однак, неоднозначне ставлення суспільства до школи нового типу призвело до того, що колектив петербурзької школи оголосив про бажання “працювати відповідно з ідеєю, щоб й держава прийняла нас такими, якими ми є” [2, 3].

## **2. Школа – особистість**

Педагогіка Р. Штейнера є антропоцентричною: людина визнається вінцем творіння і тому “все справжнє навчання, вся справжня педагогіка повинні базуватися на поглибленому знанні людської природи” [3, 41]. Педагогічна теорія Р. Штейнера передбачає системний підхід до особистості дитини з урахуванням досягнень антропософії (антропософія – в перекладі з грецької – мудрість людини). Учений вважає невинуватим вузькими і збіднюючими наші знання про людину, матеріалістичне сприйняття людської особистості, яке домінувало десятки років. З точки зору Р. Штейнера, недоліком сучасної йому педагогічної науки є те, що вона розглядає людину насамперед як продукт та вищу ступінь еволюції тваринного світу. В результаті ми не проникаємо в глибину людського єства, “нічого не знаємо про його власну людську сутність” [3, 43], людина в своєму внутрішньому єстві залишається поза увагою науки. Виходячи з дуалізму людської природи, тісного взаємозв'язку фізичного та духовного, Р. Штейнер прагне “внести в нашу епоху таке розуміння світу, яке не виганяє людину як таку, не сприймає її тільки як вищий продукт еволюції тваринного світу, а відкриває шлях до вивчення людини в дусі, душі, тілі” [3, 137]. Заслугою антропософії, на відміну від традиційної науки, є глибинне пізнання людської сутності, яке могло б стати справжньою основою виховання, тому що саме виховання, як ніщо інше, потребує розгляду людської природи на всіх її рівнях.

Усвідомлюючи, що не все у філософській і педагогічній концепції Р. Штейнера є рівноцінним і може бути прийняте у сучасній школі, в той же час слід визнати, що вальдорфська педагогіка володіє системним підходом до дитини і спроможна збагатити наше уявлення про форми і методи навчання та виховання. Вальдорфська школа отримала назву “вільної” не тільки тому, що вона розробляє принципово нові методики навчання і виховання. Мета і завдання виховання у Р. Штейнера орієнтовані на здібності та інтереси дітей. Виходячи з того, що справжня внутрішня свобода є головною цінністю людини та суспільства в цілому, вальдорфська педагогіка вважає за необхідне максимально дбайливе ставлення до особистості дитини. Завданням виховання Р. Штейнер вважає не тільки й не стільки адаптацію дитини до соціальних умов даного суспільства, вплив на дитину з метою формування в неї конкретних рис характеру, скільки “вміння надати кожному учню умови для максимального розкриття його індивідуальності” [4, 15]. Сприймаючи дитину як унікальне творіння Бога, Р. Штейнер впевнений, що “справжнє виховання полягає в тому, щоб уникати вторгнення в особистість й дозволити цій особистості самій здійснювати те, передумови чого були закладені педагогами” [5, 60]. При цьому поширена наприкінці 19 – початку 20 ст. рекапітуляційна теорія розвитку, згідно якої існує паралель між розвитком людського роду взагалі і окремого індивіда, у Р. Штейнера отримує нове, суто антропософське тлумачення. З його точки зору, рекапітуляція здійснюється не на біологічному, а на духовному рівні через спільність розвитку всього людства(макрокосм) і індивідуального розвитку окремої особистості(мікрокосм) [4, 69-70]. У своєму індивідуальному розвитку особистість проходить духовний шлях усього людства.

Особливістю антропософської педагогічної системи є комплексний підхід до навчання і виховання: визнаючи складовими частинами людини тіло, душу і дух, вона вважає їх рівнозначними, уважно вивчає особливості їх взаємодії на кожному етапі формування дитини. Відмовляючись від традиційного матеріалістичного підходу до виховання дитини, надаючи пріоритет її духовно-душевному життю, вальдорфська педагогіка в той же час формує її й фізично. Беручи до уваги особливості психофізичних процесів, функціонування дихальної, кровоносної систем організму, Р. Штейнер простежує тісний взаємозв'язок тілесного і духовного у дитини. Відповідно до цього він виділяє основні періоди фізичного і духовного розвитку дитини і розробляє методику викладання і виховання дітей різного віку. З точки зору

Р. Штейнера, існують 3 основні періоди становлення особистості дитини.

1. З народження до 7 років. Штейнер називає маленьку дитину “величезним органом почуттів” [3, 12]. Цей вік вчений вважає найбільш важливим для наступного фізичного і духовного самопочуття людини. На цьому етапі головним для дитини є наслідування як засіб набуття знань про світ та людину.

2. 7-14 років. Приоритетним є творчий, художній підхід до предмета, що викладається.

3. 14-18 років. Головним засобом навчання і виховання є звернення до інтелекту. Але перевага логічних форм не означає повної відмови від образності навчання. Логічні висновки повинні народжуватися у підлітка як результат образної картини світу, яку створює вчитель.

При цьому Р. Штейнер спирається на ідею сензитивності, тобто підвищеної чутливості окремих періодів розвитку дитини до певного виду впливу. Він вважає, що на кожному етапі життя людина виявляє схильність особливого роду, і якщо який-небудь з цих етапів буде пропущеним, втрату у формуванні особистості вже не можна поновити в іншому віці. Принцип “надавати кожному віку те, що йому від нас потрібно, – засобами виховання і навчання” [3, 16] стає головним у вальдорфській педагогіці. Особливу увагу Р. Штейнер приділяє початковій та середній школі, коли, згідно його педагогічній концепції, “формується більш глибокі прошарки та рівні особистості, які є основою психологічного здоров’я. На передній план в цей час повинні виступати не формальні вимоги до знань – це буде пізніше – в старшій ланці, – а людські стосунки з вчителем, загальне самопочуття дитини в школі, атмосфера в школі” [2, 3]. В цей період особлива увага приділяється формуванню глибинних моральних цінностей, що обумовлюють загальне моральне здоров’я учня.

Необхідною умовою вільного виховання Р. Штейнер вважає відповідність духовного і фізичного розвитку кожної дитини її індивідуальним здібностям. Урахування цих складних взаємозв’язків, що базуються на комплексному знанні фізичної та душевної природи людини, є головним надбанням вальдорфської школи. Вальдорфська педагогіка змогла на практиці реалізувати принципи гуманізації навчання, до чого прагне в останні десятиліття сучасна школа. Гуманістична спрямованість вальдорфської педагогіки, прагнення “шукати духовність в самому житті і зробити цю духовність основою виховання людини на усіх етапах її розвитку” [3, 10], обумовила зміст навчання, яке спрямовано не стільки на передачу знань, скільки на розвиток природних здібностей дитини. Тонкий знавець художньої творчості Р. Штейнер вважає мистецтво найважливішим засобом формування та розвитку душі дитини. Ось чому в вальдорфських школах пріоритет надається викладанню мистецтв (живопис, скульптура, музика, театр). У той же час вальдорфська школа на практиці реалізувала відомий принцип інтегрованого навчання, запропонований Песталоцці, – одночасно виховувати “голову, серце і руки” [6, 172]. З цією метою багато уваги приділяється розвитку практичних навичок і технічної творчості: діти навчаються гончарської, палітурної справи, обробці дерева та металу, тобто отримують первинні трудові навички і одночасно розвивають естетичне почуття та художній смак.

Р. Штейнер ставить у пряму залежність глибину і міцність знань учнів від форм їх засвоєння. В основу навчання у вальдорфських школах покладений принцип проблемного навчання і творчого відкриття. Тільки самостійне набуття знань, на думку педагога, дозволяє досягнути ефективності навчально-виховного процесу, дає справжні знання, які можуть бути використані в подальшій життєвій практиці. Виходячи з цього, учителі вальдорфської школи прагнуть викладати не готові істини і догми, а зростати разом із дитиною. Вони вважають, що дитину можна навчити чомусь тільки якщо ти сам навчаєшся одночасно з нею. І тоді дитина буде бачити авторитет старшого та йти за ним у навчанні. При цьому Р. Штейнер поділяє знання на інтелектуальні та духовні. Інтелектуальні знання можуть бути закінченими, їх можна передати іншим. “Істина духовного порядку ніколи не завершена..., тому що ці істини еволюціонують разом із життям. Завершує їх тільки життя” [3, 42]. Виходячи з цього, головне завдання виховання педагог бачить не в тому, щоб повністю сформувати людину, а в тому, щоб підготувати її до “школи життя”.

Створюючи вальдорфську школу як школу нового типу, максимально наближену до життя, Р. Штейнер наголошує на реалізації принципу доступності навчання, його зв’язку з дійсністю при максимальному врахуванні потреб дитини. При цьому Р. Штейнер сприймає навчання і виховання як єдиний процес, починаючи з народження дитини й до досягнення 19

років, безперервне зростання та ускладнення знань та досвіду.

Вальдорфська педагогіка глибоко розробляє увесь методичний комплекс роботи із дітьми, який враховує численні складові, що впливають на їх розвиток. Велику увагу Р. Штейнер приділяє особливостям темпераменту як кожної дитини, так й вчителя (наприклад, вчитель-флегматик в роботі з дитиною до 7 років подавляє її внутрішню рухомість, що в решті-решт може призвести до розладу нервової системи в цілому). При цьому вальдорфська педагогіка розглядає віддалені наслідки негативних впливів в шкільному віці, ставить в пряму залежність фізичне самопочуття дорослої людини та помилки в її духовному вихованні дитячих років. Р. Штейнер звертає увагу на різницю у сприйнятті світу та людини в залежності від статевих ознак підлітків 12-14 років. Якщо у хлопчика головна увага зосереджується на його власному внутрішньому світі, то дівчат більш цікавить оточуючий світ” Для хлопчика його власний внутрішній світ наповнений загадками, для дівчини – світ зовнішній” [3, 128]. Увага вальдорфської педагогіки до особистості кожної окремої дитини призводить до того, що іноді її методики застосовуються в нестандартних, незвичайних випадках, наприклад, досвід свідчить, що у вальдорфські школи часто віддають дітей з різними порушеннями психічного та фізичного розвитку, навіть олігофренів, при цьому подібні діти досягають значних успіхів.

Методика викладання у вальдорфській школі, навчальний план і розклад занять також визначаються, виходячи з глибоких спостережень за дитиною та особливостями її психіки. Р. Штейнер приходить до висновку, що традиційна схема викладання, коли протягом одного шкільного дня учень повинен займатися літературою, фізвихованням, математикою, себе не виправдовує: дуже багато часу та зусиль витрачається дитиною на перенесення уваги з одного предмета на інший та занурювання у нього. Крім того, кожен предмет, який викладається окремо, не сприяє формуванню цілісної картини світу. Тому в вальдорфських школах багато уваги приділяється міждисциплінарному підходу, який повинен подолати ці недоліки й об'єднати інтелектуальне, художнє та трудове навчання і виховання. З цією метою вводиться викладання “за епохами”, зміст якого полягає в тому, щоб протягом декількох тижнів діти займалися одним предметом, повністю освоїлись з ним та вжилися у нього. При подібній організації викладання досягається також економія навчального часу, а учні, як свідчать дослідження, краще засвоюють навчальний матеріал. Ось, наприклад, як виглядає навчальний план вальдорфської школи “Афіни” м. Києва, який пропонує І. Трухін:

**1 клас.** Прообрази і казки. Від образу до літери. Спів. Евритмія. В'язання на спицях.

**2 клас.** Чудеса і легенди. Письмо. Арифметика. Флейта. Малювання. Ручна праця.

**3 клас.** Створення світу і Старий Завіт. Ноти. Малювання форм. В'язання гачком.

**4 клас.** Розрив загального і часткового. Дріб. Європейські міфи. Орнамент. Канон. Вишивання.

**5 клас.** Гармонія і античність. Греція. Десяткові дробі. Оркестр. Робота по дереву.

**6 клас.** Середні віки. Боротьба добра і зла. Рим. Фізика. Відсотки. Геометрія.

**7 клас.** Простір і Ренесанс. Алгебра. Вірші. Шиття.

**8 клас.** Революція. 19 ст. Економіка. Хімія. Композитори. Робота з металом.

**9 клас.** Екологія. Технічний прогрес і моральність. Історія мистецтв.

**10 клас.** Політика. Історія. Суспільство. Фізика. Драматургія. Кераміка.

**11 клас.** Суспільство. Література. Музика. Скульптура. Палітурна справа.

**12 клас.** Історія культури. Імпровізація в усіх справах.

Таким чином, весь процес навчання і виховання спрямований на те, щоб дитина знала цей світ, була відкрита йому та підготовлена до школи життя. В цьому плані, як відмічає дослідник вальдорфського руху в Росії В. К. Загвоздкін, “підхід до навчання, який запропонував Р. Штейнер, є дійсно екологічним” [2, 3].

Вільна вальдорфська школа відмовляється й від таких традиційних форм, як підручники. Класна та позакласна робота різко не відрізняються одна від одної. Кожен учень має право обрати індивідуальний план та форму навчання, що дозволяє максимально наблизити навчання та виховання до його власних потреб. Р. Штейнер відмовляється від традиційної оцінки знань і замінює її на щорічні свідоцтва та бюлетені, які не тільки оцінюють знання учня, а й є фактично його своєрідною духовною біографією. До такого свідоцтва може додаватися невеличкий вірш, який пропонує учневі програму на майбутній рік. Мета такого свідоцтва –

живий вплив на дитину, поштовх до розвитку його слабких сторін. Вальдорфські школи відмовились також від практики залишати невстигаючих на другій рік навчання. Р. Штейнер вважає це недоцільним, тому що дитина відривається від звичного для неї оточення, крім того ця затримка штучно примушує її зупинятися у розвитку, що врешті-решт надає більше шкоди, ніж користі.

Проте, пропонуючи дбайливо та всебічно розроблену методику навчання і виховання, Р. Штейнер все ж таки надає перевагу вільній творчості педагога: “Методика викладання – це живе життя, якою не можна оволодіти шляхом вправ” [5, 56]. На думку вченого, методи роботи повинні народжуватися в кожному конкретному випадку із врахуванням особливостей розвитку особистості та складних відносин людини та світу. Це безумовне надбання вільної вальдорфської педагогіки в той же час накладає величезну відповідальність на вчителя. Особі вихователя Р. Штейнер приділяє першорядне значення, підкреслюючи, що “проблема вчителя – це головне питання педагогіки і дидактики” [5, 17]. Учителю стоїть у центрі всієї вальдорфської педагогічної системи, є головною складовою частиною процесу виховання. З погляду Р. Штейнера, особистість вчителя, його людські риси “є набагато ціннішим, ніж сума знань, що здобуті суто інтелектуальним шляхом” [3, 62]. Виховання у вальдорфській школі базується на спілкуванні педагога і дитини, які повинні бути одухотворені власним душевним досвідом. Це, на думку вченого, є більш дійовим та перспективним. Учителю вальдорфської школи повинен об’єднати в собі різні риси: ентузіазм, готовність до постійного пошуку, величезні знання і колосальну працьовитість. Він повинен бути яскравою та вільною індивідуальністю, яка є авторитетом для своїх вихованців. Як зазначає Р. Штейнер, для педагога недостатньо любити дитину. “Викладач повинен любити свою викладацьку працю, що, без сумніву, є духовною, моральною і фізичною основою виховання” [3, 62].

Безперечно, було б помилкою сприймати вальдорфські школи як істину в останньої інстанції, як універсальний рецепт на всі випадки життя, або єдиний зразок, до якого всі повинні рівнятися. Вальдорфська методика має власні недоліки, в першу чергу, вона потребує дбайливого вивчення та адаптації до національної специфіки країни та менталітету українського народу. В той же час вже сьогодні, незважаючи на малу кількість шкіл подібного типу в Україні, практика їхньої роботи повинна засвоюватися та розвиватися з метою набуття нового досвіду у справі навчання і виховання підростаючого покоління.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Штейнер Р. Вопрос воспитания как социальный вопрос. – Калуга, 1992. – 60 с.
2. Загвоздкин В. Беседа о вальдорфской педагогике.// Учительская газета, 1998, 12 октября. – С. 3.
3. Штейнер Р. Духовно-душевные основы педагогики. – М., 1997. – 144 с.
4. Бим–Бад Б. М. Педагогические течения в начале двадцатого века. Лекции по педагогической антропологии и философии образования. – М., 1998. – 116 с.
5. Штейнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания. – М., 1994. – 80 с.
6. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. / Под ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина. – М., 1981. – Т1. – 336 с.

Одержано редакцією 06.05.2001

УДК: 371.3

Р. Л. СОЙЧУК

#### ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У БРИТАНСЬКИХ ОБ’ЄДНАНИХ ШКОЛАХ

У Великій Британії, як і в інших європейських країнах, освіта є глибоко диференційованою. “Система освіти, створена суспільством, – зазначав Дж. Бест, – безповоротно стає дзеркалом соціальних відносин, які в ньому існують...”. “Таким чином, – продовжує він, – школи Великої Британії не тільки відображають ієрархію соціальної структур... але все точніше й точніше, майже до дрібниць, її копіюють” [12, 70].

До 70-х років, до появи нового типу школи – об’єднаної, усі школярі після закінчення початкової школи проходили тест на визначення коефіцієнта розумових здібностей (IQ), що в

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                        |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Переднє слово</b> .....                                                                                                                             | 3   |
| <b>Поніманська Т. І.</b> Гуманізм і виховання (Філософсько-педагогічний аспект) .....                                                                  | 4   |
| <b>Киричук О. В.</b> Духовно-катарсична активність виховання як показник ефективності педагогічної системи освітнього закладу .....                    | 8   |
| <b>Дем'янюк Т. Д.</b> Формування духовної культури учнівської молоді в системі шкільної освіти і виховання .....                                       | 14  |
| <b>Бех І. Д.</b> Сучасна парадигма виховання в умовах позашкільного закладу .....                                                                      | 17  |
| <b>Тимощук Н. С.</b> Вихователь і вихованець в умовах особистісно орієнтованих виховних технологій .....                                               | 19  |
| <b>Петренко В. В.</b> Впровадження інноваційних технологій національно-патріотичного виховання учнів у сучасній школі: психодіагностичний аспект ..... | 26  |
| <b>Дацун О. В.</b> Шляхи впровадження національного виховання у навчальний процес вищих медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації .....     | 31  |
| <b>Рабченюк Т. С.</b> Педагогічне керівництво розвитком учнівського самоврядування .....                                                               | 34  |
| <b>Березяк І. І.</b> Самовдосконалення як важливий фактор формування особистості підлітка .....                                                        | 40  |
| <b>Рощенюк А. М.</b> Адаптація студентів-першокурсників до навчання і виховання в закладах освіти .....                                                | 45  |
| <b>Середович В. В.</b> Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва .....                                | 52  |
| <b>Терешко Л. В.</b> Проблема мовленнєвої активності дітей дошкільного віку у процесі пізнавальної діяльності .....                                    | 59  |
| <b>Науменко Р. А.</b> Інноваційні процеси у позашкільному закладі відповідно до Закону України "Про позашкільну освіту" .....                          | 62  |
| <b>Первушевська І. О.</b> Організаційно-педагогічні умови інноваційної діяльності в позашкільному закладі нового типу .....                            | 64  |
| <b>Жевага С. І.</b> Спільна діяльність сім'ї та школи з фізичного виховання підлітків .....                                                            | 70  |
| <b>Черній А. Л.</b> Перспективні форми і методи вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів .....                                          | 74  |
| <b>Павелків О. М.</b> Формування інтересу старшокласників до професій як психолого-педагогічна проблема .....                                          | 77  |
| <b>Романчук В. А.</b> Сучасні проблеми підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії .....                                                  | 82  |
| <b>Гриценко Л. О.</b> Формування національно-духовної культури студентів при вивченні народних художніх ремесел .....                                  | 85  |
| <b>Федорченко Т. Є.</b> Формування духовної культури неповнолітніх – провідний первентивний фактор в освітньо-виховному процесі .....                  | 89  |
| <b>Дупак Н. В.</b> До проблеми підготовки вчителів праці .....                                                                                         | 94  |
| <b>Титаренко В. П., Чорнусь Т. М.</b> Національно-культурні традиції плетіння у навчально-виховному процесі майбутніх вчителів .....                   | 99  |
| <b>Цвірова Т. Д.</b> Формування творчої особистості у клубі по роботі з дітьми та дорослими "Ровесник" .....                                           | 103 |
| <b>Янцур М. С.</b> Особливості профорієнтаційної роботи з учнями у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті .....                                  | 106 |
| <b>Карпенчук С. Г.</b> Сутність педагогічної технології .....                                                                                          | 112 |
| <b>Петренко О. Б.</b> Творче використання досвіду В.Сухомлинського в сучасній сімейно-родинній і шкільній практиці .....                               | 118 |
| <b>Наумчук Г. І.</b> Основні завдання та зміст національного виховання дітей в сім'ї .....                                                             | 125 |
| <b>Тюска В. Б.</b> З історії розвитку клубної діяльності: педагогічний контекст .....                                                                  | 127 |
| <b>Бричок С. В.</b> Специфіка виховного процесу у церковнопарафіяльній школі: екскурс в історію .....                                                  | 133 |
| <b>Дичківська І. М.</b> Взаємодія індивідуально-особистісного та соціально-релевантного у педагогіці общинності .....                                  | 136 |
| <b>Козяр М. М.</b> Вплив міжпредметних зв'язків вищої математики, обчислювальної .....                                                                 | 141 |

|                                                                                                                                             |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| техніки на засвоєння студентами знань з інженерної та машинної графіки . . . . .                                                            |     |
| <b>Дем'янюк Т. Д.</b> Модифікація змісту, форм і методів позашкільної освіти в умовах<br>дослідно-експериментальної роботи . . . . .        | 144 |
| <b>Бєлова С. А.</b> Інноваційні технології ХХ ст. та антропософська педагогіка Р.Штейнера . .                                               | 148 |
| <b>Сойчук Р. Л.</b> Диференціація навчального процесу у британських об'єднаних школах . . .                                                 | 152 |
| <b>Новак О. В.</b> Педагогічні умови засвоєння підлітками народних традицій, звичаїв,<br>обрядів у процесі позаурочної діяльності . . . . . | 157 |
| <b>Тюльпа Т. М.</b> Соціально-політичні передумови розвитку естетичного виховання<br>школярів України в 1917-1920 рр. . . . .               | 161 |
| <b>Пальчевський С. С.</b> Методи інтенсивного вивчення іноземних мов І. Ю. Шехтера і<br>Г. О. Китайгородської . . . . .                     | 164 |
| <b>Відомості про авторів</b> . . . . .                                                                                                      | 169 |

Наукове видання

## Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

### Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Дем'янюк Т. Д.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Бондар А. М.

Здано до набору 10.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.

Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 21,038. Обл. вид. арк. 21,652. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

---

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі  
Рівненського державного гуманітарного університету  
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20

---

Випуск 17, 2001